

Використання методу лексико-семантичного поля в сучасній лінгвістиці для характеристики парадигми локусів в українській літературній мові

С. М. Лутова

Академія праці, соціальних відносин і туризму, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: lsvmyk@ukr.net

Paper received 27.10.18; Accepted for publication 05.11.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-183VI54-09>

Анотація. У цьому дослідженні проаналізовано питання перспективності використання методу лексико-семантичного поля в сучасній лінгвістиці. Було розглянуто основні положення методу, виявлено елементи, які потребують уточнень теорії лексико-семантичного поля та подальшої кращої їх розробки, запропоновано корективи, що покращують роботу методу в конкретному практичному випадку – у вивченні структури парадигми локусів у сучасній українській літературній мові. Здійснивши комплексний аналіз теоретичних засад методу лексико-семантичного поля, ми сформуваємо цілісне бачення його специфіки в умовах конкретного прикладного дослідження. Особливості структури лексико-семантичної парадигми локусів сучасної української літературної мови добре з'ясовуються під час її розгляду за синонімічними рядами, антонімічними опозиціями, гіпонімічними рядами. У результаті цього виявляється переважна більшість сем та семантичні зв'язки між словами, між групами слів, які створюють архітектоніку лексико-семантичного поля локусів сучасної української літературної мови. У дослідженні до традиційного бачення методу лексико-семантичного поля було додано використання поділу на ядро, дифузну зону і периферію, а також ступеневу диференціацію: макрополе (лексико-семантичне поле локусів сучасної української мови), лексико-семантичне мікрополе, лексико-семантична група, лексико-семантична підгрупа, лексико-семантична мікрогрупа (різних рівнів).

Ключевые слова: лексична семантика, лексико-семантичне поле, мікрополе, лексико-семантична група, локус.

Введення. Сучасне українське та світове мовознавство велику увагу приділяє розгляду проблем лексичної семантики. Зокрема, зберігає свою актуальність вивчення семантики різних груп лексики за допомогою методу лексико-семантичного поля (далі – ЛСП). Продуктивним цей підхід став і для дослідження парадигми локусів (номінацій місця, простору) у сучасній українській літературній мові.

Краткий обзор публикаций по теме. Різні аспекти теорії ЛСП у мовознавстві докладно дослідили такі вчені, як: О. О. Потебня, М. М. Покровський, Й. Тріп, Л. Вайсгербер, В. Порциг, А. Йоллес, В. В. Виноградов, О. С. Мельничук, Ф. П. Філін, Д. Н. Шмельов, Ю. Д. Апресян, Л. М. Васильєв, І. М. Кобозева, А. І. Кузнєцова, М. А. Кронгауз, Л. А. Лисиченко, Л. А. Новиков, Б. А. Плотников, Б. А. Серебреніков, А. А. Уфімцева, Г. С. Щур та ін. Метод ЛСП детально розроблено у сучасній лінгвістиці. Але його використання щодо матеріалів кожної конкретної розвідки вимагає від науковця коректив, застосування елементів інших методів. А отже, він стає більш варіативним та специфічним у кожному окремому випадку. За час, що минув, погляди на роль частини мовної ознаки, на ядро та периферію, на склад і визначення лексико-семантичних структур і підструктур так і не знайшли остаточного розуміння [1; 3; 4; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 19; 20; 21; 22; 23; 24]. Таким чином, з огляду, з одного боку, на загальновідомість покладених у основу ЛСП принципів, а з іншого, на унікальність та специфічність кожного наукового дослідження, на глобальність та онтологічність, складність поняття, пов'язаного з просторовою семантикою, маємо потребу уточнити методологічні підходи до цієї проблеми.

Таким чином, об'єктом цієї статті стала перспектива використання в сучасній лінгвістиці методу ЛСП для вивчення різних груп лексики, а предметом – специфіка застосування цього методу як інструменту для дослідження лексико-семантичної парадигми локусів.

Цель. Материалы и методы. Метою нашої розвідки є аналіз теоретичних засад методу ЛСП (традиційних та

новітніх поглядів) і вироблення (**синтез**) бачення цього методу, необхідного для продуктивного дослідження особливостей структури лексико-семантичної парадигми локусів сучасної української літературної мови. (Простудіюємо погляди українських та закордонних мовознавців, викладені ними в працях, присвячених теоретичним питанням семасіології, на прикладах локусів, що їх найповніше фіксує Словник української мови в 11 томах.) Тому новизна нашої розвідки полягатиме в комплексному аналізі теорії ЛСП у сучасній світовій та українській лінгвістиці для формування цілісного бачення її специфіки в умовах конкретного прикладного вживання (для дослідження парадигми лексики, що представляє семантику, пов'язану з абстрактними фундаментальними поняттями місця і простору). Результати статті можна використати під час викладання курсів лексикології та семасіології. Ідеї та матеріали можна застосувати в подальших лексико-семантичних аналітичних лінгвістичних дослідженнях.

Результаты и их обсуждение. Тільки в межах лексико-семантичної парадигми мови можливо визначити цінність кожної номінації, відповідно до її місця в семантичному просторі. Ця цінність закладена в значеннєвості лексичної одиниці. Через структурованість лексико-семантичної парадигми за допомогою об'єднувальних та диференційних сем, семантичних зв'язків кожне слово виявляє як свою змістову індивідуальність, так і схильність до інтеграції в межах системи [12, с. 533].

ЛСП дослідники розуміють як сукупність лексичних одиниць та їх значень, ієрархічно розташованих у лексико-семантичній парадигмі, як явище мовної, а не позамовної сфери, категорію лінгвістичну, а не понятійну, асоціативну. І. М. Кобозева визначає його «як сукупність одиниць мови, поєднаних спільністю змісту і які відображають понятійну, предметну або функціональну схожість позначених явищ» [9, с. 99]. Лексико-семантичну структуру розглядають як сукупність взаємоузгоджених систем у межах масштабніших макросистем [24]. ЛСП – складна структурна організація. Значенням слів у цій структурі притаманний взаємовплив, вони

об'єднані між собою семантичними зв'язками. Поля можуть бути пов'язані не лише в площині синхронії, але й в діахронії [15]. На темпи зміни лексики впливає характер екстралінгвістичних факторів або структур, з якими їх співвідносять [13].

Внутрішня організація ЛСП – досить складна. У полі виокремлюють підгрупи з різною мірою складності, що об'єднані ієрархічними зв'язками [13; 15; 24]. Так у ньому виокремлюють ядро, яке містить слова, що найбільш повно виражають сутність поля [13, с. 123]. В основі ЛСП лежить певна лексико-семантична одиниця, навколо якої згруповані найближчі слова [13, с. 123; 18, с. 142; 25, с. 21]. Від початку семантичні поля формувалися у вигляді тезеарусів, у центрі яких перебувало узагальнююче слово (М. М. Покровський, Р. Мейер, Г. Шпербер, Г. Іпсен, Й. Трір, В. Порциг, Г. Кронасер, А. Йоллес та ін.) [24]. Але нині значна частина дослідників визнає, що не завжди можна відшукати для заголовку групи або поля таке слово.

Так, наприклад, під час дослідження нами ЛСП локусів сучасної української літературної мови для частини лексико-семантичних угруповань можливо було підібрати від одного до кількох слів, які перебували у їх центрі. Таку картину спостерігаємо, зокрема, у групах лексики, об'єднаних навколо наступних номінацій. У лексико-семантичній групі (далі – ЛСГ) «Приміщення», що належить до ядерної частини ЛСП локусів сучасної української літературної мови, можемо виокремити слова *будівля, дім, будинок, приміщення, споруда* як ті, що максимально повно і узагальнено її характеризують. Водночас, такі лексеми, як: *помешкання, школа, лікарня, організація, кімната, льох, сарай* та ін. не можуть доповнити цей список, оскільки мають вужчу семантику і належать до більш деталізованих рівнів цієї ЛСГ. Для мікрополя «Медіальний світ», яке належить до периферії ЛСП локусів сучасної української літературної мови, словом, що найбільш повно виражає сутність мікрополя є номінації *межа, кордон*. Натомість лексеми *міжгір'я, перевал, обрій, круговид, крайнебо, вал, мур, перелаз, суголовок, межиріччя, міждоріжжя* та ін. не мають узагальнюючих лексичних значень (далі – ЛЗ) і входять до груп слів, що представляють ієрархічно нижчі рівні парадигми цього ЛСП.

Також є вчені, що підтримують погляд, відповідно до якого конституенти ЛСП мають спільну частину в тлумаченні. Таким чином, на їх думку, ЛСП об'єднане спільністю змісту [3, с. 108; 15, с. 138; 21, с. 525]. Цей погляд видається нам більш коректним, бо спільна частина ЛЗ слів далеко не завжди репрезентована однією або кількома лексемами. Навколо ядра розташовані більш віддалені номінації (аж до периферійної частини ЛСП), де перебувають значення okazionalni, образні перекладення, що можуть належати й до інших ЛСП [15]. ЛЗ слова може входити до різних ЛСП внаслідок наявності в ньому певного набору сем [13]. І оскільки не лексема, а сема є мінімальною одиницею плану змісту, то вбачаємо, що коректніше формувати групи лексико-семантичної структури саме навколо сем.

Наведемо приклади такого структурування ЛСП локусів сучасної української літературної мови.

Головними (інтегральними) семами лексико-семантичної підгрупи «Господарче приміщення» (належить до ЛСГ «Приміщення») є семи 'комора', 'сарай',

'повітка'. Вони об'єднують слова: *гамазей, житниця, хлів, стійло, лісництво, сінник, сіновал, пташарня, січкаря, засік, скотарник, дровник, коleshня, цибулесховище, фруктосховище, зерносушарка, хмелесушарня, яровизатор, різниця, вівчарня, пташник, гусятник, бджільник, зимівник, омшаник* та ін. Семою, що об'єднує лексико-семантичну мікрогрупу «Одиниця умовного (суб'єктивного) територіального поділу» є сема 'край'. Вона є головною для слів із семами 'рідний край', 'чужий край (антикрай)', 'медіальний край': *батьківщина, отчизна, колиска, родина, сторона, ойкумена, едем, слов'яниця, прабатьківщина, земля, чужина, цара, неволя, ханство, тепличина, тартар, королівство, вигнання* та ін.

Виокремлення в межах лексико-семантичної парадигми різних груп, які представляють самостійні підсистеми, втілене у можливості диференціювати в ЛСП як макрополі не тільки ядро та периферію, а ще й мікрополя, що репрезентують його деталізацію і також структурно організовані [3; 13; 11; 18; 21]. Це явище є причиною багатомірності ЛСП. Л. А. Лисиченко, С. В. Семчинський, М. О. Кронгауз, Д. М. Шмельов, Л. М. Васильєв, Ф. П. Філін та інші вчені в макрополі виокремлюють ще менші структурні утворення: тематичні групи (далі – ТГ), лексико-семантичні групи (далі – ЛСГ), лексико-граматичні групи [3, с. 108 – 111; 11, с. 158 – 182; 13, с. 121 – 125; 18, с. 142; 21, с. 526 – 529; 23, с. 103]. М. П. Кочерган зазначає, що ЛСП внутрішньо диференційоване на ЛСГ, які далі поділені на синонімічні, антонімічні, конверсивні, гіпонімічні об'єднання. На думку, Л. О. Новікова, ЛСГ є видом лексико-семантичних категорій [14, с. 187]. С. В. Семчинський стверджує, що для відділення ТГ та ЛСГ немає достатніх підстав [18, с. 142]. До ТГ належать слова різних частин мови, пов'язані спільною частиною дійсності. У них особлива увага приділяється «денотативному компонентові» значення [18, с. 142; 22, с. 130 – 131; 23, с. 104]. Тому таке об'єднання слів представляє частини лексики, для якої важливішими є не лексико-семантичні зв'язки в середині парадигми, а зв'язок денотатів у позамовній дійсності. Тому між номінаціями в таких системах відзначають переважно гіпонімію, стверджують Ф. П. Філін та С. В. Семчинський у своїх працях [18, с. 142; 21, с. 526 – 527]. ЛСГ Л. А. Лисиченко називає фрагментом ЛСП, який певним чином обмежений і визначений [13, с. 124 – 125]. Елементи ЛСГ чіткіше виражені й мають складніші семантичні зв'язки, також і на думку Ф. П. Філіна, [21, с. 533]. У ЛСГ присутня своя ієрархія семантичного чергування, свої ядро і периферія [21, с. 527 – 533; 25, с. 16 – 22]. Але також мова йде і про мікрополе, як про масштабнішу складову частину ЛСП. Оскільки дослідження за допомогою ЛСГ дозволяє детальніше охарактеризувати саме мовний аспект лексики, перевагу надаємо більше лексико-семантичному, ніж тематичному підходу до організації матеріалу в структурі лексико-семантичної парадигми, не відкидаючи остаточно останній. Тому вивчати локуси сучасної української літературної мови краще за допомогою ЛСП (як макроструктури) та мікрополів, ЛСГ і дрібніших структурних їх рівнів (як його частинах).

Наприклад, у ЛСП локусів сучасної української літературної мови виокремлюємо ядро і периферію, до яких належать мікрополя. Ядро містить мікрополя, сформо-

вані з номінацій із семантикою, що найповніше репрезентує істотні для мовця аспекти простору: «Узагальнена назва», «Терапростір» (антропоцентрично марковане; найчисельніше). До периферії належать мікрополя «Медіальний простір», «Віртуальний простір», а також лексика на позначення неідентифікованого місця, які потребують окремого опису. Локалізаційна семантика в них виражена помірно. Основним у оцінці ядерності чи периферійності, перебування поза парадигмою поля тих чи інших номінацій в ЛСП локусів тут є міра виразності просторової семантики в структурі їх ЛЗ. За цим критерієм відкидаємо лексику, яка позначає більшою мірою предмети, ніж місце.

У мікрополях виокремлюємо ЛСГ, а у них – лексико-семантичні підгрупи, а далі – мікрогрупи. У кожній із цих структур є також свої ядерна та периферійна частини. Наприклад: мікрополе «Терапростір» містить ЛСГ «Приміщення», «Територія» та «Територіально-будівельний комплекс» (антропоцентрична оцінка простору). ЛСГ «Приміщення» поділяється на лексико-семантичні підгрупи (далі – ЛСПГ) «Будівля», «Житло людини», «Господарче приміщення», «Кімната», «Заклад освіти», «Наукова установа», «Медичний заклад», «Заклад культури», «Приміщення для релігійного поклоніння», «Установа, організація», «Заклад сервісного обслуговування», «Виробниче приміщення», «Торгівельне приміщення», «Приміщення для зберігання», «Розважальний заклад», «Небезпечне приміщення», «Приміщення для поховання», «Виправний заклад». ЛСГ «Територія» диференціюється на ЛСПГ «Місцевість», «Рельєф» та ін. У ЛСПГ «Місцевість» виокремлюємо далі лексико-семантичні мікрогрупи «Площадка», «Одиниця територіального поділу», «Угіддя».

Отже, лексико-семантичний критерій деталізованішого розподілу номінацій в ЛСП локусів сучасної української мови є основним та продуктивнішим за тематичний.

Кожне практичне застосування методу ЛСП для конкретного дослідження передбачає унікальність підібраних підходів і параметрів дослідження, а отже – його варіативність. Залежно від мети, завдань, характеру матеріалу вчені можуть вносити невеликі зміни до нього. До таких змін, у нашому випадку, належить, зокрема, репрезентація в ЛСП локусів сучасної української літературної мови окрім ядерної та периферійної частин ще й перехідної (дифузної) зони, у межах якої вивчаємо локуси, що важко віднести до центрального або маргінального рівнів. Останнім часом, мовознавці почали розглядати у своїх працях цей окремий рівень [16]. У нашій роботі таку характеристику має мікрополе «Універсум», оскільки одні з її субрівнів мають виразні властивості груп лексики, що мають належати до ядра ЛСП локусів сучасної української літературної мови (наприклад, номінації водних об'єктів), а інші – усі ознаки периферійності (наприклад, номінації космічних тіл, аеропростору та ін.).

Окрім проблеми структурної диференціації ЛСП на групи при застосуванні методу актуальною є проблема вибору оптимального наукового опису макроструктури досліджуваної лексико-семантичної парадигми. Матеріальний складник значення – це його тлумачення, але мінімальні компоненти змісту реально визначити лише вивчивши семантичні зв'язки між словами. Використо-

вуючи цей інструмент здійснюємо семантичний опис слів, у якому основними є поняття інтегральної і диференційної ознак [13, с. 4; 15, с. 199; 22, с. 128].

У структурі ЛЗ номінацій існують різні види мінімальних семантичних ознак («сема», «семантична ознака» [2; 5, с. 103; 11, с. 133; 14, с. 116 – 119; 18, с. 109; 19, с. 28]). У мовознавстві є кілька підходів щодо розрізнення видів сем і способів їх диференціації в мікроструктурі ЛЗ слова та щодо можливості ЛЗ номінацій вступати в системні лексико-семантичні зв'язки. Перший із них передбачає виокремлення в мікроструктурі значення інтегральної семантичної ознаки або архісеми (найзагальнішої в цій структурі) та диференційних сем (які містять особливу інформацію про ЛЗ) чи гіпосем [2; 6; 8; 14, с. 116 – 119], гіперсеми та гіпосеми в М. В. Нікітіна [5; 14, с. 29, 115]. За іншим підходом, мікроструктура ЛЗ є сукупністю сем з різною абстрактністю та пов'язаністю з лексичною системою мови, з різною залученістю до тих чи інших парадигматичних чи синтагматичних зв'язків [9, с. 99; 12, с. 34 – 35; 18, с. 141; 21, с. 533]. У мовознавстві поділяють значення слова на: архісему, диференційні та потенційні семи. Зокрема, М. П. Кочерган диференціює ЛЗ на класему, архісему, диференційну, інтегральну, потенційну, градальну семи [10, с. 387 – 388]. С. В. Семчинський веде мову про загальну (категоріальну), інтегральну, диференційну та потенційну семантичні ознаки [18, с. 109]. Г. А. Уфимцева називає ознаки: семантичної категорії, субкатегорії, лексико-семантичної парадигми [19, с. 84]. Такі види сем пропонує Е. В. Кузнецова: граматичні, лексико-граматичні, категоріально-лексичні, диференційні та потенційні, емоційно-оцінної та стилістичного характеру (семантичні ознаки крім граматичної та лексико-граматичної вважаються лексичними) [12, с. 35]. Категоріально-лексичні – найзагальніші з них, домінуючі або головні. Менш загальні та підрядні семи – залежні або диференційні (підпорядковані категоріально-лексичним семантичним ознакам, уточнюють, конкретизують їх, зберігають унікальність ЛЗ, зумовлюють індивідуальність номінацій). «Потенційні» семи не вважають суттєвими, але вони можуть бути актуалізованими у вторинних значеннях лексеми або в окремих її реалізаціях. Вочевидь, другий підхід до диференціації мікроструктури ЛЗ є докладнішим. Тому обираємо його як зручніший для опису лексико-семантичної організації. За основу візьмемо концепції С. В. Семчинського, М. П. Кочергана (частково), Е. В. Кузнецової.

Сама ж сема виокремлюється в результаті абстрагованої діяльності свідомості щодо сукупності предметів чи понять, через їх аналіз та зіставлення. Вона може виконувати одночасно дві протилежні функції: інтегральну (інтегральна сема (далі – ІС) – об'єднувати лексичні одиниці в ті чи інші сукупності, групи; і диференціальну (диференціальна сема) – їх розрізняти [6; 8]). Семантичні ознаки, що формують наповнення лексичних значень слів, пов'язані з ознаками відповідних понять. Інтегральна семантична ознака об'єднує слова в ЛСП або в окремі його структурні підрозділи. Джерелом такої інформації є тлумачення слова. Диференційні семи властиві лише частині слів, за їх допомогою розрізняються ЛЗ конкретного ЛСП. Мінімальний опис передбачає надання набору ознак, у якому усі номінації є розрізненими (крім абсолютних синонімів) [13], а семантику

лексики описано з точністю до її відмінності. Максимальний семантичний опис містить набори ознак, які не лише виокремлюють слова, але і дозволяють повністю їх охарактеризувати [11; 24].

Виокремлення інтегральних та диференційних сем, визначення домінуючих для лексико-семантичної парадигми смислів відбувається завдяки аналізу основних семантичних ієрархічних зв'язків між лексичними одиницями, зіставлення ЛЗ, яке використане в нашому дослідженні [10, с. 386; 14, с. 117; 15, с. 199 – 209; 18, с. 109 – 110].

Виявлення сем ми здійснювали за допомогою семантичних зіставлень слова з іншими, близькими за значенням словами. Добрі результати у визначенні сем ми отримали, коли використовували синонімічні ряди, списки парних протиставлень, гіпер-гіпонімічні ряди [18, с. 142; 25, с. 16], оскільки семантичні парадигматичні зв'язки розширюють лексико-семантичну структуру [18, с. 141]. Важливість опрацювання семантичних парадигматичних зв'язків у ЛСП відзначали І. М. Кобозєва, Ф. П. Філін [21, с. 529 – 532]. Саме у схожості слів за одними ознаками і протиставленні за іншими вчені вбачають сутність парадигматичних семантичних зв'язків (синонімії, антонімії, гіпонімії та меронімії (зв'язок «частина – ціле»)) [13, с. 6 – 7; 22, с. 128 – 186; 23, с. 103 – 155], адже повний семантичний опис слова має враховувати його місце в системі мови і такі зв'язки, а лексико-семантичні макроструктури можуть відрізнитися залежно від типу зв'язків.

Наведемо приклад такого опису ЛСПГ «Житло людини» (ЛСГ «Приміщення»):

З-поміж лексики, що входить до складу підгрупи можемо спостерігати синонімію: 1) *господа, дім, житло, будинок, квартира, помешкання, стріха* та ін. – ІС 'житло'; 2) *палац, замок, терем, дитинець, вілла, котедж, особняк* та ін. – ІС 'розкішне житло'; 3) *клітка, барліг, стійло, хижа* та ін. – ІС 'житло, за яке соромно'; 4) *вогнище, гніздо, кубельце, насиджене кубло* та ін. – ІС 'рідне житло'. Але найрозвиненішими є гіперонімічні семантичні зв'язки. Лексика, що об'єднана ІС 'житло', є гіперонімічною відносно таких рядів когіпонімів: 1) *глинянка, ліплянка, зруб, мазанка, хворостянка* та ін. – ІС 'бідна споруда з певного матеріалу'; 2) *землянка, склеп* та ін. – ІС 'підземне житло'; 3) *затвор, келія, скит, лісничівка* та ін. – ІС 'службове житло'; 4) *вігвам, кибитка, сакля, фанза* та ін. – ІС 'особливе національне житло'; 5) *готель, пансіонат, трактир* та ін. – ІС 'тимчасове житло готельного типу'; 6) *бурса, гуртожиток, інтернат* та ін. – ІС 'тимчасове житло гуртожитного типу'; 7) *шпиталь, богадільня, сиротинець* та ін. – ІС 'благодійне тимчасове житло'; 8) *двірська, казарма,*

кошара та ін. – ІС 'тимчасове службове житло'; 9) *дача, зимівник, барак* та ін. – ІС 'сезонне житло' (останні п'ять рядів можемо згрупувати за ІС 'притулок'). Антонімія в структурі підгрупи представлена невеликою кількістю семантичних опозицій. Так семантичні протиставлення репрезентовані лексикою з ІС 'рідне житло' / 'притулок'; 'розкішне житло' / 'бідна споруда з певного матеріалу'; 'розкішне житло' / 'житло, за яке соромно'; 'розкішне житло' / 'підземне житло'. На підставі досліджених фактів лексико-семантичної структури ЛСПГ «Житло людини» можемо дійти висновку, що її зміст виражається такими домінуючими семантичними ознаками: 'житло', 'рідне житло', 'частина житла, що комусь належить', 'розкішне житло', 'бідна споруда з певного матеріалу', 'нерозкішне житло', 'притулок', 'службове житло', 'підземне житло', 'особливе національне житло'. Оскільки локуси з ІС 'житло', 'рідне житло' мають найбільш загальну семантику та пов'язана з іншими групами слів структурно, відносимо її до ядра ЛСПГ «Житло людини». Слова, що мають ІС 'розкішне житло', 'службове житло', 'підземне житло', 'бідна споруда з певного матеріалу', 'притулок', належать до її периферії. Периферію також представляють лексичні одиниці з семами 'житло, за яке соромно', 'особливе національне житло', 'частина житла, що комусь належить'.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши бачення ЛСП різними вченими, специфіку конкретного застосування цього методу у дослідженні лексико-семантичної макроструктури локусів сучасної української літературної мови, можемо зробити висновок про те, що ЛСП мислиться як сукупність лексем, ієрархічно розташованих у цій парадигмі, має центр та периферію, може мати дифузну зону. Ці номінації об'єднані в групи спільною семантичною ознакою та розрізняються за диференційними ознаками. Це відносно автономні макроструктури (мікрополя, ЛСГ, ЛСПГ) у межах більших макроструктур, що мають однаковий принцип організації. Специфіка лексики виявляється найповніше в структурі ЛСП, оскільки у ній репрезентується вся різноманітність семантичних парадигматичних зв'язків і повнота складу Щоб здійснити якісний опис ЛЗ слова необхідно ці зв'язки враховувати. У ЛСП лексична семантика номінації ідентифікується, диференціюється та класифікується. Оскільки великий кількісний обсяг локусів не дозволяє в дослідженні докладно розглянути кожну номінацію, їх парадигму пропонуємо описувати за допомогою груп лексичних одиниць, об'єднаних у синонімічні, гіпонімічні ряди з додатковою їх кореляцією за протиставними та меронімічними зв'язками, які в семасіології також розглядають як рівні лексико-семантичної структури ЛСП.

ЛИТЕРАТУРА

1. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37 – 67.
2. Архісема // Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – С. 40.
3. Васильєв Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильєв // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105 – 113.
4. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1953. – № 5. – М.: Изд-во Академии наук СССР. – С. 3 – 29.
5. Гіпосема // Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – С. 88.
6. Диференційна сема // Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – С. 124.

7. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К.: Вид-во «Довіра», 2006. – 703 с.
8. Інтегральна сема // Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – С. 182 – 183.
9. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика: [учебник]. – Изд. 2-е. – / И. М. Кобозева. – М.: [Едиториал] УРСС, 2004. – 352 с. – (Новый лингвистический учебник).
10. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підруч. [для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М. П. Кочерган. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 368 с. (Альма-матер)
11. Кронгауз М. А. Семантика: учебник для вузов / М. А. Кронгауз. – М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 399 с.
12. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка / Э. В. Кузнецова. – М.: Высшая школа, 1982. – 152 с.
13. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система сучасної української мови / Л. А. Лисиченко. – Х.: [Харківський державний університет ім. Г. С. Сковороди], 1997. – 129 с.
14. Новиков Л. А. Семантика русского языка: учеб. пособие / Л. А. Новиков. – М.: Высшая школа, 1982. – 272 с.
15. Плотников Б. А. Основы семасиологии: [учеб. пособие для филол. фак. вузов] / Б. А. Плотников; под ред. А. Е. Супруна. – Мн.: Выш. шк., 1984. – 220, [3] с., ил.
16. Присяжнюк О. М. Структура лексико-семантичного поля візуального сприйняття в українській мові: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Присяжнюк Ольга Михайлівна.-К., 2008. – 208 с.
17. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Отв. ред. академик Б. А. Серебренников; [авт.: Е. С. Кубрякова, В. И. Поставалова и др.] и др. – М.: Наука, 1988. – 212, [7] с.
18. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – [Вид. 2-е; перероб. і доп.] – К.: АТ «ОКО», 1996. – 416 с.
19. Уфимцева А. А. Лексическое значение [(Принцип семиологического описания лексики)] / А. А. Уфимцева; отв. ред. чл.-кор. АН СССР Ю. С. Степанов. – М.: Наука, 1986. – 240 с.
20. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (На материале английского языка) / А. А. Уфимцева. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1962. – 287 с.
21. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов / Ф. Н. Филин // Езиковедински изследвания в чест на академик Стефан Младенов. – София: Издание на българската академия на науките, 1957. – С. 523 – 538.
22. Шмелев Д. Н. Очерки по семасиологии русского языка / Д. Н. Шмелев. – М.: Просвещение, 1964. – 244 с.
23. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка) / Д. Н. Шмелев. – М.: Наука, 1973. – 280 с.
24. Щур Г. С. Теории поля в лингвистике / Г. С. Щур. – М.: Наука, 1974. – 256 с.
25. Яворская Г. М. Лексико-семантическая типология в синхронии и диахронии: монография / Т. М. Яворская. – К.: Наукова думка, 1992. – 112 с.

REFERENCES

1. Apresian, J.D. Image of man formed by language: attempt of system description // Questions of linguistics, 1995. Is. 1. P. 37-67.
2. Selivanova, O. Arhysema // Modern linguistics: encyclopaedia of terms, Poltava-Kyiv, 2006. P. 40.
3. Vasylyjev, L.M. Theory of the lexical semantic fields // Questions of linguistics, 1971. Is. 5. P. 105-113.
4. Vinogradov, V.V. Main types of lexical meanings of the word // Questions of linguistics, 1953. Is. 5. P. 3-29.
5. Selivanova, O. Hyposema // Modern linguistics: encyclopaedia of terms, Poltava-Kyiv, 2006. P. 88.
6. Selivanova, O. Differential sema // Modern linguistics: encyclopaedia of terms, Poltava-Kyiv, 2006. P. 124.
7. Zhajvoronok, V. Symbols of ukrainian ethnoculture: dictionary-reference book, Kyiv, 2006. 703 p.
8. Selivanova, O. Integral sema // Modern linguistics: encyclopaedia of terms, Poltava-Kyiv, 2006. P. 182-183.
9. Kobozeva, I.M. Linguistic semantics, Moscow, 2004. 352 p.
10. Kochergan, M.P. Introduction in linguistics, Kyiv, 2006. 368 p.
11. Krongauz, M.A. Semantics, Moscow, 2001. 399 p.
12. Kuznetsova, E.V. Lexicology of russian language, Moscow, 1982. 152 p.
13. Lysyuchenko, L.A. Lexical semantic system of modern ukrainian language, Kharkiv, 1997. 129 p.
14. Novikov, L.A. Semantics of russian language, Moscow, 1982. 272 p.
15. Plotnikov, B.A. Foundation of semasiology, Minsk, 1984. 223 p.
16. Prysiazhniuk, O.M. Structure of the lexical semantic field of visual perception in ukrainian language, Kyiv, 2008. 208 p.
17. The role of human factor in the language: Language and the world's picture / main editor Serebrianiukov, B.A. Moscow, 1988, 219 p.
18. Semchynskyj, S.V. Linguistics, Kyiv, 1996. 416 p.
19. Ufimtseva, A.A. Lexical meaning (Principle of semiological description of lexicon), Moscow, 1986. 240 p.
20. Ufimtseva, A.A. Experience of investigation of language as a system, Moscow, 1962. 287 p.
21. Filin, F.P. About the lexical semantic word's groups // Linguistic researches in the honest of academic S. Mladenov, Sophia, 1957. P. 523-538.
22. Shmeliov, D.N. Issues of semasiology of russian language, Moscow, 1964. 244 p.
23. Shmeliov, D.N. Problems of semantic analysis of lexicon (on the material of russian language), Moscow, 1973. 280 p.
24. Schur, G.S. Theories of field in linguistics, Moscow, 1974. 256 p.
25. Yavorskaya, G.M. Lexical semantic typology in synchrony and diachrony, Kyiv, 1992. 112 p.

The method of the lexical semantic field in the modern linguistics (description of the paradigmatic structure of locuses in the modern ukrainian language)

S. M. Lutava

Abstract. In this article the prospect of using of lexical semantic fields (like a method) in the modern linguistics is analysed. The principles of this method is considered, the elements of the theory of the lexical semantic field which needs to detail is defined, the improvements of the method case (description of the paradigmatic structure of locuses in the modern ukrainian literary language) is suggested. The detailed analysis of the principles of the theory of the lexical semantic field is done, and we form the conception of its peculiarity in the real concrete investigation. The peculiarity of organization of the lexical semantic structure of locuses in the modern ukrainian literary language is found out in using the synonymous rows, antonymous oppositions, hyponymous rows. In this way we find out the semantic elements of the lexical meanings, the semantic relations between the words, between the groups of the words in the lexical semantic field of locuses in the modern ukrainian literary language. In our investigation in the lexical semantic field of locuses we distinguish the centre, the intermediate zone, the periphery, and also macrofield (the lexical semantic field of locuses in the modern ukrainian literary language), the lexical semantic microfields, the lexical semantic groups, the lexical semantic subgroups, the lexical semantic microgroups.

Keywords: lexical semantics, lexical semantic field, lexical semantic microfield, lexical semantic group, locus.